УДК 339.72

Сибирка Л. А.
кандидат економічних наук, асистент
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Корівчак А. М.
викладач-методист
Економіко-технологічного технікуму
Херсонського національного технічного університету

Sybyrka L. A.
PhD in Economics, Assistant
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Korivchak A. M.
Head-Lecturer
College for Economy and Technology
Kherson National Technical University

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

INVESTMENT ACTIVITY MANAGEMENT OF UKRAINIAN ENTERPRISES IN THE GLOBAL ECONOMIC TURBULENCE CONDITIONS

Анотація. У статті проаналізовано особливості управління інвестиційною діяльністю українських підприємств в умовах глобальної економічної турбулентності. Визначено можливі шляхи вдосконалення управління інвестиційною діяльністю, враховуючи основні фактори підвищення ризику ведення бізнесу в нових умовах. Аргументовано необхідність доповнення системи індикаторів ефективності інвестиційної діяльності показниками частки інвестицій в інновації від загального їх обсягу та інтенсивність НДДКР-інвестування.

Ключові слова: турбулентність, глобальна економіка, українські підприємства, інновації, інвестиційна діяльність, управління.

Вступ та постановка проблеми. Тоді як керівники більшості українських підприємств продовжують формувати стратегії розвитку бізнесу на основі постулатів нормального розвитку ринкової економіки, враховуючи вітчизняні реалії, провідні компанії світу проводять адаптацію підходів відповідно до ринкового середовища – турбулентності. На думку Ф. Котлера та Дж. Касліоне, турбулентність у бізнесі визначається як непередбачувані та швидкі зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах організації, які впливають на її діяльність [5, с. 28]. Важливим аспектом нового етапу розвитку світової економічної системи є непередбачуваність й швидкість змін.

Мова йде про необхідність для будь-якої бізнес-одиниці бути готовою до термінової адаптації до «правил гри», що постійно змінюються.

В українських підприємств є певна перевага перед іноземними конкурентами – здатність швидко реагувати на зміни у зв'язку з тривалим процесом трансформації національної економіки, що передбачає перманентне оновлення регулювання. Тому доцільно приділити інвестиційній діяльності першочергову увагу в процесі вдосконалення управління підприємством та створення передумов для розширення діяльності в турбулентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ураховуючи те, що руйнівні технології та інновації є одним із ключових факторів збільшення ризику ведення бізнесу, необхідно повністю погодитись з думкою Г. Цадо про те, що сучасне підприємство повинно прагнути досягти такого стану інвестування, за якого всі інвестиції є одночасно інноваційними [8]. Звичайно, на практиці досягти такої ситуації не можливо, проте частка інноваційних інвестицій у будь-якого підприємства повинна постійно зростати для встановлення внутрішніх нормативів.

На думку С. Захаріна, одним із головних завдань інвестування на корпоративному рівні є забезпечення виконання інноваційної функції шляхом підтримки життєздатності системи розробки та комерціалізації нововведень, а також посилення в кінцевому продукті ефекту присутності знань як чинника виробництва [3, с. 62]. Інноваційне спрямування інвестиційної діяльності повинно перейти з декларативного рівня на прикладний, що передбачає прийняття за основу системи індикаторів підприємства в цій галузі.

Не викликає заперечень теза В. Гончарова та О. Горової про те, що особливе значення має не тільки теоретичне обґрунтування концепцій, моделей і механізмів управління інвестиційною діяльністю підприємств, а й їх методичне забезпечення, зокрема, методами аналізу інвестиційної діяльності [1]. Однак, на нашу думку, необхідно приділити більше уваги саме аналізу інноваційного складника за умови тимчасового зменшення прибутковості діяльності підприємства в цілому.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на ґрунтовний аналіз управління інвестиційною діяльності українських підприємств у цілому, проблематика адаптації її до глобальної економічної турбулентності потребує додаткових досліджень.

Метою статті є аналіз особливостей управління інвестиційною діяльністю українських підприємств в умовах глобальної економічної турбулентності, визначення можливих шляхів удосконалення управління інвестиційною діяльністю, враховуючи основні фактори підвищення ризику ведення бізнесу в нових умовах.

Результати дослідження. На сьогодні інвестиційну діяльність українських підприємств обмежують такі основні чинники:

– незадовільний стан технічної бази підприємств;
– недосконала нормативно-правова база, що регулює інвестиційні процеси;
– низька прибутковість інвестицій в основний капітал;
– складний механізм отримання кредитів для реалізації інвестиційних проектів;
– недостатній попит на продукцію;
– висока вартість комерційного кредиту;
– інвестиційні ризики;
– невизначеність економічної ситуації в країні;
– нестача власних фінансових ресурсів [6, с. 275].

До внутрішніх негативних особливостей додаються сім основних критичних факторів, які підвищують ризики в бізнесі в умовах глобальної економічної турбулентності:

1) технічний прогрес та інформаційна революція;
2) руйнівні технології та інновації;
3) «швидке зростання інших» (мова йде про посилення представників бізнесових сфер, насамперед, КНР та Індії);
4) гіперконкуренція;
5) державні інвестиційні фонди;
6) навколишнє середовище (підвищення екологічних стандартів);
7) підвищення компетентності покупців і партнерів [5, с. 33].

Незважаючи на те, що деякі фактори не мають значного впливу на більшість українських підприємств сьогодні, наприклад, державні інвестиційні фонди, тим не менше їх значення для формування середовища ведення бізнесу буде зростати, особливо враховуючи перспективи підписання угоди України з ЄС.

Одним із напрямів адаптації управління інвестиційною діяльністю підприємства до нових умов є формування підґрунтя для використання руйнівних технологій та інновацій (які є фактично ключовим чинником підвищення ризиків бізнесу), що зумовить розширення власної присутності на ринку. Статистичне спостереження у п'яти регіонах України показало, що рівень інноваційної активності серед великих підприємств (понад 250 осіб) становить від 23,0 до 49,0%, серед середніх (50–249 осіб) – 11,0–29,0%, серед малих підприємств (10–49 осіб) – 7,0–23,0%. Найвищий показник – серед великих підприємств м. Києва, найнижчий – серед малих Чернівецької області. Встановлено, що, незважаючи на значну кількість збиткових підприємств (близько 40,0%), найбільша частка інвестицій надходить з власних ресурсів, на формування яких суттєво впливають два види податків – на прибуток і нарахування на заробітну плату [4, с. 142]. Проте українські підприємства, загартовані перманентними кризами на національному рівні, мають достатньо шансів провести ефективну адаптацію до нових умов господарювання.

Теоретично в ефективній інноваційно-інвестиційній діяльності українських підприємств зацікавлена значна кількість сторін: керівництво, інвестори, персонал, клієнти, постачальники й підрядники, державні органи, суспільство в цілому (див. табл. 1).

На практиці підприємства змушені здійснювати інновації на власний страх і ризик, а у разі стабільного ведення бізнесу взагалі відмовлятися від них. Логіка досить проста: якщо є прибуток, навіщо щось змінювати й створювати собі проблеми. Складні відносини у вітчизняних умовах складаються також між розробниками й винахідниками, з одного боку, та потенційними інвесторами (або безпосередньо підприємствами) – з іншого. Негативним фактором у цьому процесі є взаємна недовіра, до того ж зовсім недавно, у 1990 – на початку 2000 рр., в українській економіці спостерігалося повне невиконання зобов'язань за договірними домовленостями. У зв'язку із цим більшість винаходів назавжди залишилися у вигляді патентів, які ніколи не перейдуть у виробничий процес.

В українських підприємств залишається лише дві альтернативи: або залишити все без змін, сподіваючись, що період відносної стабільності збережеться на максимально можливий термін, або переходити до випереджальної стратегії в інноваційно-інвестиційній діяльності. Зауважимо, що обидва варіанти не можуть гарантувати підприємству успішність, проте перехід до випереджальної стратегії збільшить шанси на тривале й прибуткове функціонування.

Таблиця 1

Зацікавлені сторони в результатах інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства [2]

Перелік	Внесок	Очікування
Керівництво на всіх рівнях управління	Новітні знання, ідеї, досвід роботи, вміння, компетентність, відданість підприємству	Забезпечення інноваційного розвитку підприємства, активізація інноваційної діяльності підприємства
Інвестори (акціонери)	Капітал, напрями вдосконалення інноваційної діяльності підприємства	Стабільні дивіденди
Інвестори (кредитори)	Позиковий капітал, умови кредитування	Відсотки за кредит, своєчасне повернення кредиту
Персонал	Знання, ідеї, досвід роботи, кваліфікація, професійна підготовка, права інтелектуальної власності, відданість підприємству	Високий рівень оплати праці, умови праці, участь у розподілі прибутку, забезпечення соціального пакету, підвищення кваліфікації за новітніми технологіями
Клієнти	Лояльність до підприємства	Широкий асортимент високоякісної інноваційної продукції, інноваційних технологій, умови продажу та оплати, система знижок, доброзичливе ставлення, рівень післяпродажного обслуговування
Постачальники та підрядники	Необхідні активи, нові технологічні процеси, прогресивні процесові інновації, своєчасне виконання замовлень, гнучкі ціни, умови закупок і оплати	Повна й своєчасна оплата поставок, довгострокові контракти
Державні органи	Підтримка інноваційної діяльності, надання пільг і дотацій, правове поле діяльності	Податки, внески й збори, наповнення державного й місцевих бюджетів, використання природоохоронних технологій, створення робочих місць
Суспільство	Імідж у засобах масової інформації, висококваліфіковані місцеві фахівці, гранти на розвиток інноваційної діяльності	Робочі місця для місцевих жителів, економічний і соціальний розвиток регіону, інвестиції в місцеву інфраструктуру, меценатство, благочинні заходи, охорона навколишнього середовища

Трансформація управління інвестиційною діяльністю підприємства повинна передбачати створення у структурі центру інвестицій та інновацій – структурного підрозділу, керівник якого відповідає за використання виділених інвестиційних ресурсів, доходи і витрати, а також за отримання очікуваного прибутку від інноваційно-інвестиційної діяльності [2].

Науковцями розроблено розширену систему індикаторів для визначення ефективності управління інвестиційною діяльністю підприємства:

1) коефіцієнт забезпеченості інтелектуальною власністю – визначає наявність у підприємства інтелектуальної власності та прав на неї у вигляді патентів, винаходів, промислових зразків, свідоцтв, комп'ютерних програм, товарних знаків і торгових марок;

2) коефіцієнт персоналу, зайнятого в НДДКР – характеризує професійно-кадровий склад підприємства. Він показує кількість персоналу, які займаються безпосередньо розробкою нових продуктів і технологій, виробничим та інженерним проектування, іншими видами технологічної підготовки виробництва для випуску нових продуктів або впровадження нових послуг;

3) коефіцієнт майна, призначеного для НДДКР – характеризує частку майна експериментального й дослідницького призначення, придбаних машин й устаткування, пов'язаного з технологічними інноваціями, в загальній вартості всіх виробничо-технологічних машин й устаткування;

4) коефіцієнт освоєння нової техніки – зображає здатність підприємства освоювати нове устаткування та виробничо-технологічні лінії;

5) коефіцієнт упровадження нової продукції – характеризує здатність підприємства впроваджувати нові продукції або продукції, які технологічно змінилися;

6) коефіцієнт інноваційного зростання – характеризує стійкість технологічного зростання й виробничого розвитку, показує частину засобів, що виділяються підприємством на власні та спільні дослідження з розробки нових технологій, на цілеспрямований прийом роботи висококваліфікованих фахівців, навчання й підготовку персоналу, пов'язаного з інноваціями, господарські договори щодо проведення маркетингових досліджень;

7) коефіцієнт поточної ліквідності;

8) коефіцієнт швидкої ліквідності;

9) коефіцієнт абсолютної ліквідності;

10) коефіцієнт концентрації власного капіталу;

11) коефіцієнт позикового капіталу;

12) коефіцієнт маневреності власного капіталу;

13) коефіцієнт довгострокового залучення позикових засобів;

14) коефіцієнт фінансового ризику показує, скільки позикових засобів підприємство привернуло на 1 грн вкладених в активи власних коштів;

15) індекс постійного активу;

16) коефіцієнт фінансової стійкості;

17) коефіцієнт накопиченої амортизації;

18) коефіцієнт співвідношення реальної вартості основних засобів і майна;

19) коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості;

20) коефіцієнт обігу кредиторської заборгованості;

21) коефіцієнт обігу виробничих запасів;

22) коефіцієнт закріплення обігових активів;

23) коефіцієнт обігу власного капіталу;

24) рентабельність активів;

25) рентабельність продажів;

26) рентабельність продукції;

27) рентабельність власного капіталу [7, с. 277–278].

Критеріями кінцевого оцінення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства, запропоновані українськими дослідниками, є:

1) економічна додана вартість, ринкова додана вартість, чистий грошовий потік, операційний прибуток;

2) прибуток від реалізації інноваційної продукції, рентабельність інвестованого капіталу;

3) виручка від реалізації інноваційної продукції (роботи, послуги), капітал, що використовується, нефінансові показники;

4) інноваційні витрати, інвестиції, капітал, що використовується, нефінансові показники;

5) прибуток від інвестиційної діяльності, інвестиції, рентабельність інвестицій [2].

Аналізуючи наявні підходи до формальних критеріїв ефективності управління інвестиційною діяльністю, необхідно зазначити, що вони відповідають умовам господарювання в циклічності розвитку. В умовах глобальної економічної турбулентності такий підхід не завжди є виправданим, тобто мова йде про надмірну концентрацію на показниках рентабельності. Поточна прибутковість операцій не завжди є приводом для її збереження впродовж середньострокового періоду. У зв'язку з нестійким характером інноваційної діяльності в цілому недоцільно встановлювати жорсткі часові межі щодо рентабельності інвестицій та повернення капіталовкладень. Тому для українських підприємств необхідно провести нормування частки інноваційних інвестицій у загальному обсязі (без регламентації напрямів інвестування) та визначитись із рівнем бажаної НДДКР-інтенсивності діяльності.

НДДКР-інтенсивність – це співвідношення НДДКР-інвестицій підприємства та загального обсягу продажу. Інноваційно активним підприємством (тобто збільшення шансів для успішної діяльності в умовах турбулентності) у ЄС вважається таке підприємство, частка інноваційних інвестицій у загальному обсязі інвестування якого складає не менше 15,0%. Практика діяльності компаній ЄС показує, що умовно старі компанії (створені до 1975 р.) мають НДДКР-інтенсивність на рівні 3,0%, тоді як молоді компанії – 4,5%. У свою чергу, компанії США демонструють набагато вищий рівень НДДКР-інтенсивності: старі компанії – 5,0%, молоді – понад 10,0%.

Ураховуючи дефіцит вітчизняних досліджень щодо рекомендованого рівня частки інноваційних інвестицій та НДДКР-інтенсивності, на початковому етапі для формування власної аналітичної та статистичної бази даних українським підприємствам можна використати досвід ЄС як індикативний рівень інноваційної активності.

Висновки. Перехід глобальної економіки від функціонування на основі чітких циклів до турбулентного розвитку вимагає проведення відповідних змін в управлінні підприємством у цілому та інноваційної діяльності зокрема. Ураховуючи ключову роль руйнівних технологій та інновацій у збільшенні ризиків ведення бізнесу та досвід компаній ЄС, в українських умовах підприємствам доцільно створити у структурі управління центр інновацій та інвестицій, установити індикативні показники частки інноваційних інвестицій у загальному обсязі інвестування на рівні 15,0% та НДДКР-інтенсивності на рівні не менше 5,0%. Перспективними для подальших досліджень є визначення рекомендованого рівня частки інноваційних інвестицій у загальному обсязі інвестування за секторами та галузями економіки України, розкриття шляхів об'єднання фінансових ресурсів підприємств для НДДКР.

Список використаних джерел:

1. Гончаров В. Розвиток інвестиційної діяльності промислового підприємства / В. Гончаров, О. Горова [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/171/knp171_120-122.pdf.
2. Денисенко М. Інформаційне забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства / М. Денисенко, Т. Голубєва, І. Колос [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnulp/menegment/2009_647/08.pdf.
3. Захарін С. Інвестиції в інновації: теорія, парадигма, методологія досліджень / С. Захарін // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4(106). – С. 60–64.
4. Іляш О. Інвестиційно-інноваційна активність малих підприємств / О. Іляш, Ю. Клепцова, К. Чергава // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19(3). – С. 139–142.
5. Котлер Ф. Хаотика: управління та маркетинг в епоху турбулентності / Ф. Котлер, Дж. А. Касліоне ; пер. з англ. – К. : Хімджест Пласке, 2009. – 203 с.
6. Мушников О. Вплив інвестиційної діяльності на розвиток підприємства / О. Мушников // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 40. – С. 273–276.
7. Рожелюк В. Аналіз інноваційно-інвестиційної привабливості підприємства / В. Рожелюк, Н. Хархут // Економічний аналіз. – 2008. – Вип. 2(18). – С. 275–278.
8. Цадо Г. Сутність та значення інвестиційно-інноваційних процесів в системі регіонального розвитку / Г. Цадо [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2011_2/154.pdf.

Аннотация. В статье проанализированы особенности управления инвестиционной деятельностью украинских предприятий в условиях глобальной экономической турбулентности. Представлены возможные пути усовершенствования управления инвестиционной деятельностью, учитывая основные факторы возрастания риска ведения бизнеса в новых условиях. Аргументирована необходимость дополнения системы индикаторов эффективности инвестиционной деятельности показателями доли инвестиций в инновациях от общего их объема, а также интенсивность НИОКР-инвестирования.

Ключевые слова: турбулентность, глобальная экономика, украинские предприятия, инновации, инвестиционная деятельность, управление.

Summary. The article features peculiarities of investment activity management of Ukrainian enterprises in the global economic turbulence conditions. The author shows possible ways to improve investment activity management taking into consideration main factors of the increased risk conducting business in new conditions. The article argues that it is necessary to expand the investment effectiveness indicators system by such indices as innovation investment share and R&D investment intensity.

Key words: turbulence, global economy, Ukrainian enterprises, innovations, investment activity, management.